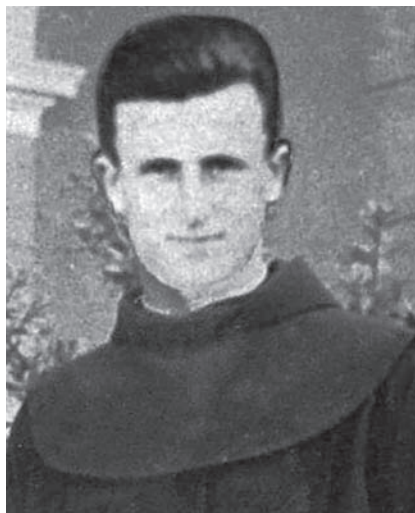

FRA KORNELIJE SUŠAC

(1925.-1945.)¹

Fra Kornelije Sušac² - osim kolege fra Ludovika Radoša - najmlađi je član Hercegovačke franjevačke provincije kojega su u svome zločinačkom pohodu nemilosrdno pogubili bezbožni jugoslavenski partizani. On je pripadao posljednjemu ratnom naraštaju novaka, koji su bili obučeni u rujnu 1943. godine na Humcu, a od njih dvanaest obučениh šestoricu su ubili partizani (ostali su napustili Red). Upravo je to najbolji dokaz kako novim komunističkim vlastima nije bila važna krivica, jer su to bili tek početnici, devetnaestogodišnjaci netom svršili godinu novicijata koji još nisu ni povirili u svijet, a kamoli da su mogli počinuti bilo što loše, pogotovo ne kakav zločin. Onima koji su ih nemilosrdno smakli bilo je važno samo to da su nosili habit i da su sutra trebali preuzeti brigu za katolički puk u Hercegovini, za isti onaj narod koji su komunisti namjeravali "prevaspitati" i milom ili silom oduševiti za svoju bezbožnu ideologiju i za "novi poredak" u svijetu - svijetu bez Boga. Ni za zločine nad ovim mladićima, koji još nisu niti stupili u svijet, nitko nikada nije odgovarao! Kao ni za jednoga ubijenoga hercegovačkog franjevca, a koliko mi je poznato ni za jednoga ubijenog svećenika za vrijeme i po okončanju Drugoga svjetskog rata.

Školovanje

O fra Korneliju je vrlo teško pronaći kakav podatak, osim onih temeljnih: o rođenju, školovanju i oblačenju. Preminuo je, naime, u cvijetu mladosti, prije nego

-
- 1 Tekst je izvorno objavljen u *Hercegovini franciscani*, br. 6 (2010.), str. 212-216. Ovdje dopunjen i preuređen.
  - 2 Osnovne podatke o njemu donose Jozo TOMAŠEVIĆ KOŠKA, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Zagreb, 1997., str. 146-147; Andrija NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici, 1524.-1945.*, Mostar, 1992., str. 201.

je zapravo i počeo djelovati, još u fazi početnih priprema za poziv koji je volio i izabrao sebi kao životni.

Rođen je u Cernu, župa Humac, 25. kolovoza 1925. Krsno mu je ime zapisano kao Anto, a roditelji su mu bili Blaž Sušac i Stojka rođ. Luburić. Krstio ga je istoga dana fra Križan Galić (kojega će također ubiti partizani krajem 1944. godine u župnoj kući u Međugorju), a krsni, kršteni kum bio mu je Božo Sušac.³

Osnovnu je školu Anto (mislim da je ime u Matici krštenih pogriješno upisano, jer se u Hercegovini svugdje kaže Ante) pohađao u Ljubušcome i u Studencima. Prema sjećanju Mate Tomasa (oca fra Antina) Ante Sušac je prvi razred pučke škole pohađao na Humcu (Ljubušcome) kod časnih sestara milosrdnica (školska godina 1933./1934.), a nakon toga je preostale tri školske godine u školu svakodnevno putovao u Studence. Riječ je o školskim godinama 1934./1935., 1935./1936. i 1936./1937. U Gornjim Studencima išao je u državnu školu, a Mate Tomas sjedio je s njim u istoj klupi. Treći je u klupi bio Stojan Perić.⁴

Nakon toga je Ante Sušac stupio u Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokome Brijegu. Dalje nije stigao: ubijen je kao gimnazijalac 7. razreda iste gimnazije. Radi pojašnjenja navodim da je ondašnji sustav školovanja bio drukčiji nego je danas: pučka je škola trajala četiri godine, a potom gimnazija osam godina. U gimnaziji se nakon 4. godine polagala mala matura, a nakon 8. godine velika matura. Franjevački kandidati u gimnaziji redovito su nakon 6. razreda oblačili franjevački habit, te se nakon godine novicijata provedene na Humcu vraćali opet u školske klupe, sada kao klerici, da bi dovršili 7. i 8. razred gimnazije. Tako je i Ante - fra Kornelije, nakon godine novicijata namjeravao nastaviti školovanje i svršiti preostala dva gimnazijska razreda. U tome su ga zauvijek spriječili partizanski metci.

U prvi razred širokobriješke gimnazije Ante je stupio 1937. godine, dakle u 12. godini života. U njegovu je odjeljenju (I. B) bilo čak četrdeset đaka, a u A odjeljenju još četrdeset, dakle u 1. razredu osamdeset učenika. Razrednik mu je bio dr. fra Branko Marijić, profesor glazbe. Od 40 učenika čak ih je petnaest palo na popravni ispit. Ante je bio među boljima: prošao je vrlo dobrim uspjehom. Odlična su bila četvorica, a vrlo dobrih šestorica.⁵ Drugi je razred pohađao školske 1938./1939. godine. Razrednik mu je bio dr. fra Živko Martić. U A odjeljenju bila su četrdeset dvojica učenika, od kojih su razred bez popravnoga ispita položila dvadeset sedmorica. Ante (kojemu i u gimnazijalnim izvještajima ime redovito pišu kao Anto, dakle na temelju krsnoga lista) opet je prošao vrlo dobrim uspjehom. I u B odjeljenju

3 Matica krštenih župe Humac, sv. VI, str. 196, br. 200.

4 Na temelju usmenoga priopćenja Mate Tomasa, Crnopol, studeni 2009.

5 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: Izvještaj za školsku godinu 1937./38., Mostar, 1938., str. 36-37.

bila su četrdeset dva učenika, ukupno dakle u II. razredu osamdeset četiri učenika.⁶ U trećemu razredu razrednik mu je bio fra Vilim Primorac, učitelj tjelesnoga odgoja. Sada su oba odjeljenja bila ujedinjena u jedan razred, koji je brojio čak pedeset devet učenika. Od njih su dvadeset osmorica položila razred, dvadeset petorica poslana na popravni ispit, četvorica ponavljaju razred, a dvojica su napustila školu. Ante je opet bio vrlo dobar. Odličnih je bilo šest, vrlo dobrih jedanaest.⁷ Četvrti je razred Ante svršio također vrlo dobrim uspjehom. U razredu ih je bilo pedeset pet, od kojih su samo dvojica prošla odličnim, dok je vrlo dobrih bilo devet. Razrednik im je bio dr. fra Radoslav Glavaš, profesor hrvatskoga jezika. U petome je razredu broj učenika u Antinu razredu spao na svega trideset četiri, što je bila posljedica ratnih nevolja i nemogućnosti roditelja da i dalje školuju svoju djecu, kao i gimnazije da se skrbi za toliki broj. Ante prvi put nije prošao vrlo dobrim, nego vjerojatno dobrim. U razredu je 1941./1942. bio samo jedan odlikaš te šestorica s vrlo dobrim uspjehom. Razrednik im je bio slikar fra Mirko Ćosić. U šestome su razredu samo dvadeset trojica. Odlikaš opet isti (Vjekoslav Barišić), vrlo dobra petorica, među kojima opet nije Ante. Razrednik im je bio fra Leonardo Rupčić.⁸ U sljedećoj školskoj godini Ante nije bio u školi, nego u novicijatu na Humcu.

Franjevački novicijat na Humcu

U Franjevački je red Ante Sušac stupio na Humcu 17. rujna 1943. Obukao ga je provincijal fra Leo Petrović, a s njim još jedanaest kolega. Upravo je taj naraštaj humačkih novaka jedincat u povijesti novicijata (barem u dotadanjoj) hercegovačkih franjevaca, jer nijedan od dvanaestorice obučenih nije prispio do svećeništva. Polovina, dakle njih šestorica, istupila je iz Franjevačkoga reda ili iz njega isključena: Vjekoslav Barišić - fra Bogomir (to je onaj vječito najbolji učenik), Ilija Čuić - fra Tomislav, Stjepan Čuturić - fra Josip, Ante Prkačin - fra Bernard, Ante Prlić - fra Hrvoje i Mile Vlašić - fra Trpimir. Preostalu šestoricu, uključujući i Antu - fra Kornelija, ubili su partizani 1945. godine. Navodim njihova imena s osnovnim podatcima:

1. Ivan Ivanković, sin Franje i Janje r. Glavaš, rođen u Tubolji (Duvno) 2. 12. 1924. - fra Miljenko. Ubili ga partizani na nepoznatome mjestu (zacijselo negdje u Dalmaciji) oko 8. 2. 1945.;

6 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: Izvještaj za školsku godinu 1938./39., Mostar, 1939., str. 37-39.

7 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: Izvještaj za školsku godinu 1939./40., Mostar, 1940., str. 44-45. U prilogu je fotografija učenika s razrednikom fra V. Primorcem.

8 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: Godišnja izvješća za školske godine 1940./41., 1941./42., 1942./43. i 1943./44., Mostar, 1944., str. 20-21, 40, 62.

2. Karlo Jurić, sin Marka i Ive r. Šilić, rođen u Radešinama, župa Jablanica, 23. 3. 1925. - fra Rudo. Ubili ga partizani u 8. 2. 1945. u Mostarskome Gracu;
3. Bože Kosir, sin Ivana i Matije r. Bilinovac, rođen u Uzarićima 12. 10. 1924. - fra Viktor. Ubili ga partizani na Širokome Brijegu 7. 2. 1945.;
4. Ante Majić, sin Franje i Matije r. Vukšić, rođen u Vitini 26. 5. 1925. - fra Stjepan. Ubili ga partizani na Širokome Brijegu 7. 2. 1945.;
5. Ivan Radoš, sin Jure i Stanke r. Ančić, rođen na Blažuju 14. 11. 1925. - fra Ludovik. Ubili ga partizani na Širokome Brijegu 7. 2. 1945.
6. Ante Sušac, sin Blaža i Stojke r. Luburić, rođen u Cernu 25. 8. 1925. - fra Kornelije. Ubili ga partizani u Mostarskome Gracu oko 8. 2. 1945.⁹

Bijeg u Veljake i nastavak školovanja na Širokome Brijegu

Na Humcu su novaci ostali do početka kolovoza 1944. Tada su morali otići s Humca, jer je samostan bio oštećen u angloameričkome bombardiranju. Vojni su zrakoplovi bombardirali samostan i okolicu jer je samostan bila zauzela njemačka vojska. Napad je izveden 5. kolovoza oko četiri sata popodne, kada je redovnička zajednica bila na molitvi. Iako je samostan oštećen od izravnih i neizravnih pogodaka, nitko od samostanskoga osoblja nije bio ni ubijen ni ranjen. Bila je to velika sreća, jer je istodobno nekoliko njemačkih vojnika smrtno stradalo.¹⁰ Fra Makso Jurčić, drugi meštar novaka, molio je zbog ratne opasnosti provincijala da bi novacima skratio novicijat za koji dan, kako ih ne bi izlagali životnoj opasnosti.¹¹ Provincijal ipak nije dopustio skraćenje godine novicijata, nego je zapovjedio da se novaci presele u obližnju franjevačku rezidenciju u Veljacima. Tu su njih dvanaestorica položila prve privremene zavjete 18. rujna 1944.¹²

Zbog nemogućnosti odlaska na nastavak školovanja na Široki Brijeg, novaci su i nakon svršetka novicijata ostali u rezidenciji u Veljacima. Prefekt 7. i 8. razredu (klericima gimnazijalcima) bio je fra Makso Jurčić. U dopisu od 30. rujna provincijal fra Leo Petrović naređuje fra Maksu da što skorije klerike 7. i 8. razreda pošalje iz Veljaka na Široki Brijeg kako bi nastavili školovanje. Ako ih on ne može pratiti, neka s njima pošalje kojega mlađeg svećenika da ih preko Grljevića i Rasna doprati

9 Podatci preuzeti iz Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 160-161.

10 Izvještaj humačkog gvardijana fra Darinka Brkića od 6. kolovoza 1944.

11 Fra Maksin izvještaj provincijalu od 7. kolovoza (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, ff. 5-8).

12 Imenik HFP, str. 68-69, br. 604-615.

na Brijeg. Putovalo se, dakako, pješice!¹³ Novaci su se 3. listopada 1944. uputili na Široki Brijeg, a pratio ih je fra Darinko Mikulić.¹⁴

Sjećanja kolega

Gotovo 50 godina po smrti pobijenih fratara u Hercegovini (1945.) ondašnji je širokobriješki gvardijan fra Jozo Zovko skupio na Š. Brijeg i Zagreb njihove preživjele učenike i kolege, koji su o pobijenima rekli svoja sjećanja. Neki od njih prisjetili su se i fra Kornelija. Evo što su o njemu rekli:

Fra Umberto Lončar: Samo ga se sjećam. Bio je koštunjav, plav. Potjecao je iz prave kršćanske obitelji.

Fra Marko Dragičević: Poznao sam ga kao susjeda i ono kratko vrijeme kao svog kolegu u istom razredu. Uhvaćen je i ubijen u Mostarskom Gracu. Bio je zadnji đak u “širokim gaćama”.

Fra Dobroslav Begić: Bio je veseljak. Volio je sport, a posebno trčanje. Bio je žive naravi.

Fra Vinko Dragičević: Poznao sam ga kao dijete, ali ništa nisam posebno zapažao. Poslije ga pamtim kao klerika veoma živahna. Nikada mu nije bilo dovoljno razgovora. Kako mu poznaj oca, a još bolje mater, mislim da i nije mogao biti naopak. Jedanput je netko rekao da je on morao biti toliko dobar, da ga svi đavli nisu mogli okrenuti naopako, jer su mu roditelji unižili takvo kršćanstvo u duši.

Grgo Kolobarić - Grga: Sjećam ga se isto kao i pokojnog [fra Rude] Jurića. Znam da su bili izuzetno mirni, dobri đaci. Osobnosti nekakve nije imao. Ono što je odlikovalo sve đake, to je on imao. Nisu bili ispod prosjaka, ako nisu bili svi iznad prosjeka. Prema tome, vrijedi to i za Sušca. Kako su gospodin Bevanda i Ivan Bubalo bili sa mnom, a Sušac je izgubio godinu dana na Humcu u novicijatu, onda smo bili zajedno u sedmom razredu. I sjećate se, vjerojatno kao i ja, Sušca.

Dr. Ante Prlić: Ante Kornelije Sušac, njega se vrlo dobro sjećam, jer je on jedini ustrajao nositi “modrine” do kraja. Ne znam da li je nosio “modrine” i pod habitom? Ante Sušac je uvijek bio kao i njegov stariji brat Ivan, oni su bili u narodnoj nošnji odjeveni. Bio je vrlo zgodan dečko, veseo, igrački raspoložen. Bio je dobar, prosječan đak. Što reći ukratko o svima? Teško je govoriti. Znam da oni nisu mogli birati između smrti i nečasnog života, ali sam uvjeren i svjestan, da bi oni svi izabrali smrt, kada bi im netko ponudio nečastan život.¹⁵

13 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, 423. Isto i sv. 148, f. 158.

14 Dopis provincijalu od 2. kolovoza 1942. (Arhiv Provincije: SP, sv. 148, f. 179).

15 *Svjedočanstva o ubijenoj gimnaziji* (prir. Jozo Zovko i Ivica Šarac), Mostar, 2024., str. 202, 286.

Ubojstvo i pokop

Na Širokome su Brijegu ostali, barem neki od tih klerika, do partizanskoga osvajanja gimnazije, kada je i njih nekolicina iz 7. razreda bila ubijena sa svojim profesorima i drugim franjevcima u protuzrakoplovnome skloništu ispred samostana, te polivena benzinom i zapaljena (fra Stjepan Majić, fra Viktor Kosir i fra Ludovik Radoš). Jedan je bio odveden s drugim franjevcima i ubijen vjerojatno s njima negdje u dalmatinskoj Zagori (fra Miljenko Ivanković). Ostala dvojica su se s profesorima povukla u brdsku župu Mostarski Gradac, te tu s drugim starijim franjevcima bila nemilosrdno pogubljena (fra Rudo Jurić i fra Kornelije Sušac).¹⁶

Mise za njega služene su u Mostaru 19. travnja 1945. Služila je polovica svećenika u samostanu (dakle četvorica), kako je bilo predviđeno franjevačkim pravom za bogoslove i braću laike; za pokojne svećenike je pak svaki živi svećenik franjevac bio dužan slaviti po jednu misu.¹⁷

Njihove su kosti iz masovne grobnice izvađene 1969. godine, te dvije godine kasnije, 1. srpnja 1971., na dan pokorničkoga hodočašća Provincije na Široki Brijeg, svečano položene u zajedničku grobnicu u samostanskoj crkvi na Širokome Brijegu, s kostima pobijenih u protuzrakoplovnome skloništu na Širokome Brijegu.¹⁸ O pokopu posmrtnih ostataka zapisao je provincijal fra Rufin Šilić:

Zatim je škrinja s kostima iz Mostarskog Graca deponirana u podnožje oltara sv. Franje, a međutim o. Provincijal je i njih komemorirao: Na 6. veljače 1945. iz župskog stana u Most. Gracu odvedeni su i na polovici puta prema Gostuši ubijeni su: Fr. Krešo Pandžić iz Drinovaca (1892-1945), bivši provincijal, bivši direktor gimnazije, doktor i profesor klasične filologije. Strogi opslužitelj našeg Pravila... Fr. Augustin Zubac iz Čitluka u Brotnju (1890-1945), profesor fizike i matematike. Savjestan i poslušan redovnik... Fr. Roland Zlopaša iz Čitluka kod Posušja (1912-1945), profesor matematike. Tih i šutljiv, prozvan "bâja"... Fr. Zvonko Grubišić iz Posušskog Graca (1915-1945), duhovni pomoćnik u Most. Gracu. Radin i poletan mladić. Fr. Rudo Jurić iz Radešina (1925-1945), klerik gimnazijalac (blizi rođak o. Provincijala)... Fr. Kornelije Sušac iz Cerna (1925-1945), klerik gimnazijalac...¹⁹

Dr. fra Robert Jolić

16 Ante MARIĆ, *Tragom pobijenih hercegovačkih fratara. Ekshumacija u Zagvozdu i identifikacija*, Mostar, 2007., str. 71, 73, 112.

17 Arhiv Provincije: *Mise za pokojne fratre* (1940.-1955.), str. 93.

18 (R. ŠILIĆ), "Pokorničko hodočašće Provincije na Široki Brijeg 1. srpnja 1971.," *Mir i dobro*, br. 5/1971., str. 185-206.

19 *Isto*, str. 204.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.